

הפכת מספדי למחול

מזיכרון לעצמאות, הימים הלאומיים תשפ"ד

3 הנחייה להתכונן הימים הלאומיים בקהילה

מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל עומדת החברה הישראלית בפני אתגרים שלא ידענו כמותם. המחירים הכבדים, סיפורי הגבורה הצבאית והאזרחית וההתמודדות שלנו עם חללי הטרור וחללי צה"ל, בני הערובה, התושבים המפונים והישובים שחרבו משפיעים באופן טבעי על הטקסים, בין שהם משמחים ובין שהם עצובים. המסמך שלהלן נכתב ע"י המחלקה לתרבות והמחלקה לזהויות בחברה למתנ"סים במטרה לסייע לעורכי הטקסים. המסמך נבנה באמצעות קבוצות מיקוד ונוצר מתוך השטח ועל ידו על מנת ולהתכונן, להמליץ, ולאפשר למנהלות ומנהלי התרבות במרכזים הקהילתיים וברשויות המקומיות להתנהל נכון ככל האפשר במציאות מורכבת, מציאות שלא ידענו כמותה.

בכל עיר, ישוב וקהילה מסורות שנבנו עם השנים, ההצעות במסמך זה הם תוספת מוצעת למסורות המקומיות. אנחנו מזמינים גם אתכם להציע ולספר לנו על מנהגים מקומיים שיכולים להעשיר קהילות אחרות. יש לכם רעיונות נוספים? פנו לחתומים מטה.

טקסי הימים הלאומיים ומשמעותם

טקסי הימים הלאומיים – מיום השואה והגבורה ועד ליום העצמאות - אינם רק פעולה חינוכית וקהילתית רבת משמעות, הם ביטוי לנרטיב של העם היהודי כולו. ככאלה, הימים הלאומיים מבטאים קונצנזוס ישראלי ויהודי רחב ולאורך השנים היוו גורם מאחד, אם בתוכן ואם באופן שבו צוינו. במשך השנים חלו שינויים באופן ציון הימים והטקסים הפכו לאירועים עם ממד השתתפותי יותר. בדף זה ניתן מקום לצורות השונות לציון יום זה.

לאור האירועים שחווינו כאומה בשבעה באוקטובר ובצל המלחמה המתמשכת, בשנה זו, תשפ"ד, הימים הלאומיים מקבלים משמעויות חדשות ועולות שאלות רבות סביב ימים אלה: כיצד להכיל את המטרות והמרכיבים השונים במסגרת ימים אלו? כיצד להתאבל כאשר אנחנו עוד לא מרגישים מוגנים? איך נכון לבנות נרטיב חיובי מצמיח ומשמעותי עבור הקהילות שלנו? כיצד בונים משמעות לאחר החורבן והשבר?

הימים הלאומיים הם לרוב אירועי השיא של הרשויות המקומיות ועבור מנהלות ומנהלי התרבות, הם מהווים הזדמנות לייצר גאווה לאומית ולהביא לידי ביטוי מסרים של לכידות, אחווה ואחדות. מסמך זה נוצר על מנת להוות "קריאת כיוון" בעת תכנון הימים הלאומיים בצל המלחמה ובצל האסון שפקד את מדינת ישראל בשבת של ה 7 באוקטובר, שמחת תורה.

ימים אלה והטקסים הכרוכים בהם מהווים עוד הזדמנות קהילתית לחיזוק החוסן החברתי באמצעות בניה משותפת של הנרטיב הקהילתי והלאומי ובאמצעות שיתוף פעיל של חברי הקהילה בתכנון ובביצוע הטקסים. בתוך כך נגביר את הדיאלוג בין הזהויות השונות בקהילה ונלכד את השורות סביב סמלים ומשמעויות ונרחיב את המכנה המשותף ואזורי ההסכמה המקובלים על הרוב.

במסמך זה בחרנו לא להתייחס באופן מפורט ליום השואה והגבורה. יום זה נועד להתייחדות עם זכר השואה האיומה באירופה לפני הקמת מדינת ישראל ואיננו רואים קשר בינו לבין אירועי שנה זו. אנחנו ממליצים להמשיך במסורות המקומיות של טקסים, תערוכות, מפגשי זיכרון בסלון כנהוג בכל שנה.

מטרת המסמך היא לספק הדרכה, הכוונה והמלצה למנהלי התרבות לקראת ימי הזיכרון והעצמאות ברוח של:

- עיבוד הזיכרון הלאומי על רקע נפילתם של לוחמים ואזרחים
- מעבר הדרגתי מאבלות ושכול לקוממיות ולתקווה
- עידוד הקהילה באמצעות מסרים של לכידות ואחוה
- הנכחת העובדה שהשכול הוא נחלת כולם, לא רק הדומים לי

עקרונות מלווים בבניית הטקס:

1. חיזוק הלכידות החברתית בין קבוצות זהות בחברה הישראלית
2. הבעת תמיכה בלוחמי צה"ל בקהילה ובכלל
3. תפילות לחזרת החטופים ולהחלמת הפצועים
4. הארת מפעלים חברתיים, התנדבות בעורף, ויוזמות קהילתיות בעת המלחמה
5. הגברת הדיאלוג בין זהויות שונות בקהילה
6. קריאה להידוק הקשרים בין יהדות ארץ ישראל ליהדות העולם
7. טיפוח התקווה והרוח הטובה לקראת האתגרים הגדולים של העם היהודי

ההכנות לטקסים

תכנון אירועי הימים הלאומיים הם מלאכת מחשבת קהילתית ודורשים הכרות וקרבה לקהילה. מומלץ לאסוף אינפורמציה באופן מוסדר מבעוד מועד באמצעות מחלקות הרווחה המקומיות ומשרד הבטחון (מיפוי של המשפחות השכולות ופצועי צה"ל, נפגעי פעולות איבה) בשלב זה מומלץ לכנס וועדה מלווה של שותפים לעיצוב ימי אלה. בבשל המורכבות בשנה זו רצוי להוסיף קולות מגוונים לוועדה הקבועה נצלו את ההזדמנות! – בהקשר הקהילתי זה זמן זהב. בהרכב הוועדה ובקביעת אופי הטקסים והתכנים מומלץ לקחת בחשבון את הגורמים הללו:

- עמדת ראש עיר/מועצה, חברי מועצה, הנהלת המרכז הקהילתי (יש לקחת בחשבון שינוי בראשות העיר/ המועצה ובהרכב המועצה)
- נוער/תנועות נוער
- ועדות הנצחה יישוביות/וועדות טקס
- ועדת משואות

קבוצות בקהילה:

- משפחות שכולות ותיקות וחדשות (שכול צבאי ושכול כתוצאה מפעולת טרור)
- משפחות חטופים
- משוחררי מילואים
- פצועי צה"ל בקהילה
- נציגי ארגוני מתנדבים
- צוותי חירום
- כיתות כוננות /משמר אזרחי
- פצועי צה"ל (הוקרה מיוחדת, הזמנה לטקס, מקומות ישיבה מיוחדים, נציגות על הבמה)

התכנסויות הוועדה יהיו קבועות ויקבעו מראש, מומלץ לקבוע מראש גם את ישיבת הפקת הלקחים לאחר כל טקס. מומלץ לכתוב ולפרסם פרוטוקול קצר. ההתייעצות עם הציבור ושמיעת הקולות הם חשובים אבל צריך לזכור להשאיר זמן למנהלי האירועים להכנות ממשיות לכן מנגנונים מוסדרים וישיבות קבועות יכולים לסייע ולתחום גבולות בעניין זה.

שאלות מרכזיות לדין:

1. איזה נראטיב הטקס מבטא? למשל: גבורה, תקווה, תקומה (יבוא לידי ביטוי בהזמנה, בשם, בתפאורה, בנאומים, בתכנים וביצירות המוצגות)
2. איך באה לידי ביטוי המסורת והמנהג המקומי?
3. האם וכיצד לקיים שיח בקהילה בשאלות הגדולות שהמלחמה מעלה: כיצד נהיה ראויים לקורבן העצום של המלחמה הזו?
4. אילו אירועים נוספים אפשר לעשות כדי להרחיב את המנעד ואת ההשתתפות של הקהילה? (הצעות יופיעו בהמשך)
5. סיפורי גבורה בהקשר הצבאי והאזרחי. העורך נהפך להיות חזית. האם בקהילתנו סיפורי גבורה יוצאי דופן
6. הנצחת הנופלים והנופלות מכל המלחמות - איך להתמודד עם העומס הגדול של ההנצחה? איך להנציח את החללים הקודמים והחדשים?
7. איך הכי נכון לישוב לקיים את חגיגות יום העצמאות. כיצד לחגוג תוך התחשבות במשפחות השכולות וגילוי רגישות לכאבן?
8. מומלץ לתת השנה יותר מקום לקהילה עצמה באופן רב דורי על במת יום העצמאות (לחוגים, לבתי הספר, לאומנים מקומיים, לקבוצות תיאטרון וכו').
9. בחלק מהטקסים ברחבי הארץ נהוג היה להפריד בין חללי צה"ל לנפגעי פעולות איבה - מה עושים השנה? איך משלבים את הזיכרון המשולב?

חשוב לשים לב -

- לא להשאיר את הקהל פאסיבי – למשל על ידי – ערב שירי לוחמים וסיפורים אישיים, שיח מונחה באופן מקצועי ע"י עובד סוציאלי פסיכולוג למשפחות שכולות/נשים/הורים/סבים וסבתות/אחים
- ביטוי אומנותי לאבל ולשכול
- ביטוי אומנותי לתקווה
- לתת במה לכולם – שכול טרי ושכול וותיק
- מעורבות בני הנוער בטקסים – לא להשאיר אותם לבד עם זה השנה
- להקדיש יום קהילתי נוסף למען החיילים – לא לזכור אותם רק בשכול

רשימת בסיסית של האירועים הנהוגים בקהילות

אירועים הנהוגים בקהילה	
טקס ממלכתי לזיכרון השואה והגבורה תערוכה אומנותית בנושא השואה מעורבות של בני נוער ומבוגרים יוצאי מסעות לפולין	יום הזיכרון לשואה ולגבורה נושא לאומי לתשפ"ד: ראו: היו קהילות ואינן עוד, הקהילה היהודית ושברה.
זיכרון בסלון: מפגש עם ניצולי שואה -שיח קהילתי סביב נושא השואה	
ערב יום הזכרון: טקס ממלכתי ערב שירי לוחמים	יום הזכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות איבה
שיח לוחמים/ זיכרון בסלון בדגש על נופלים ספציפיים/ מעגלים של אחים שכולים/ נשים/ סבים וסבתות וכו'	
רצים לזכרם, פעולות זמן לחבק (פירוט למטה)	
הבדלה: טקס מעבר בין זיכרון לעצמאות בטקס ניתן לשלב הדלקת משואות – הוקרה למתנדבים/אנשי ביטחון/ עשייה חברתית בעורף (הטקס הממלכתי בהר הרצל בסימן "גבורה ישראלית")	
עצמאות - אירוע שמח וחגיגי	עצמאות 76 שנה למדינה. נושא לאומי גבורה ישראלית
עצמאות לנוער וצעירים	
עצמאות בוקר משפחתי/ חגיגה מקומית למשפחות	

לאחר התייעצויות רבות בחרנו להתמקד בטקס המעבר הקהילתי שבין יום הזיכרון ליום העצמאות, שנהוג לכנותו "הבדלה". טקס זה מתרחב משנה לשנה ונעשה נחלתן של קהילות רבות. אנו מציעים מודל ייחודי למתנ"סים הבנוי על חכמת ההמונים ועל ניסיוןן של קהילות המבצעות זאת בשנים האחרונות. הטקס כולל את המרכיבים החיוניים לטקס קהילתי במתן דגש על אירועי החודשים האחרונים, הן במישור הצבאי והן במישור האזרחי.

עוד חומרים על טקס ההבדלה - מאגר יצירות: טקסטים, שירים, סרטונים + הנחיה יועברו במסמך נפרד.

זמן לחבק - הצעה לפעילות בקהילה בצהרי יום הזיכרון (מתום טקסי הבוקר ועד לפתיחת חגיגות העצמאות)

בכדי להקל על הקהילה את תחושת האובדן והאבל מחד ולאפשר תחושת משמעותיות ושייכות מאידך, אנחנו ממליצים להקדיש את צהרי יום הזיכרון לפעולות של עשייה חברתית וקירבה קהילתית:

ניתן כבר מעכשיו להוציא קול קורא לקהילה ולגייס מתנדבים שיפעילו פעולות באמצעות תנועות נוער, מועדוני מבוגרים, בתי כנסת, בתי ספר, קבוצת תיאטרון קהילתי ועוד רעיונות:

- אריזת חבילות שי לחיילים בצירוף ברכות
- הכנה משותפת של אוכל חם לחיילים
- ביקור / עזרה למשפחות של מגויסים
- חלוקת פרחים למשפחות של פצועי צה"ל
- מעגלי שיח בקהילה – עדיפות לשיח בין זהויות שונות
- ביקור אצל משפחות שכולות
- ביקור חיילים ונפגעי פעולות טרור המאושפזים בבתי החולים ובמרכזי השיקום
- הכנת שלטי עצמאות שמח לתלייה במקומות מרכזיים בקהילה
- ביקור משפחות שכולות במלונות מפונים
- קיום מפגשי שיח והענקת חיבוק למפונים במלונות

יש לכם רעיונות נוספים? פנו אלינו כדי שנפרסמם לאחרים:

מחלקת תרבות shoshib@matnasim.org.il – שושי בוגוש

מחלקת זהויות yakovma@matnasim.org.il – יעקב מעוז